

M. TVLLI CICERONIS ORATIO
IN L. CATILINAM SECVNDA
AD POPVLVM HABITA

- I 1 Tandem aliquandō, Quirītēs, Lūcium Catilīnam furem audāciā, scelus
anhēlantem, pestem patriae nefāriē mōlientem, vōbīs atque huīc urbī ferrō flammā-
que minitantem ex urbe vel ēiēcimus, vel ēmīsimus, vel ipsum ēgredientem verbīs
prōsecūtī sumus. Abiit, excessit, ēvāsit, ērūpit. Nūlla iam perniciēs ā mōnstrō illō
atque prōdigio moenibus ipsīs intrā moenia comparābitur. Atque hunc quidem ūnum
huius bellī domesticī ducem sine contrōversiā vīcimus. Nōn enim iam inter latera
nostra sīca illa versābitur: nōn in campō, nōn in forō, nōn in cūriā, nōn dēnique intrā
domesticōs parietēs pertimēscēmus. Locō ille mōtus est, cum est ex urbe dēpulsus:
palam iam cum hoste, nūllō impediēte, bellum iūstum gerēmus. Sine dubiō perdi-
dimus hominem, magnificēque vīcimus, cum illum ex occultīs īnsidiīs in apertum
2 latrōcinium coniēcimus. Quod vērō nōn cruentum mucrōnem, ut voluit, extulit,
quod vīvīs nōbīs ēgressus est, quod eī ferrum ē manibus extorsimus, quod incolumēs
cīvēs, quod stantem urbem relīquit: quantō tandem illum maerōre esse afflīctum et
prōflīgātum putātis? Iacet ille nunc prōstrātus, Quirītēs, et sē perculsum atque ab-
iectum esse sentit, et retorquet oculōs profectō saepe ad hanc urbem, quam ē suīs
faucibus ēreptam esse lūget; quae quidem mihi laetārī vidētur, quod tantam pestem
ēvomuerit, forāsque prōiēcirit.
- II 3 Ac sī quis est tālis, quālēs esse omnēs oportēbat, quī in hōc ipsō, in quō
exsultat et triumphat ōrātiō mea, mē vehementer accūset, quod tam capitālem hos-
tem nōn comprehenderit potius, quam ēmīserim, nōn est ista mea culpa, Quirītēs,
sed temporum. Interfectum esse Lūcium Catilīnam et gravissimō supplicio affectum
iam prīdem oportēbat, idque ā mē et mōs māiōrum et huius imperiī sevērītās et rēs
pūblica postulābat. Sed quam multōs fuisse putātis, quī, quae ego dēferrem, nōn
crēderent, quam multōs, quī propter stultitiā nōn putārent, quam multōs, quī etiam
dēfenderent, quam multōs, quī propter improbitātem favērent? Ac sī, illō sublātō,
dēpellī ā vōbīs omne perīculum iūdicārem, iam prīdem ego Lūcium Catilīnam nōn
4 modo invidiae meae, vērū etiam vītāe perīculō sustulisset. Sed cum vidērem, nē
vōbīs quidem omnibus rē etiam tum probātā, sī illum, ut erat meritis, morte multās-
sem, fore ut eius sociōs, invidiā oppressus, persequī nōn possem, rem hūc dēdūxī,
ut tum palam pūgnāre possētis, cum hostem apertē vidērētis. Quem quidem ego
hostem, Quirītēs, quam vehementer forīs esse timendum putem, licet hinc intelle-
gātis, quod etiam illud molestē ferō, quod ex urbe parum comitātus exierit. Utinam
ille omnēs sēcum suās cōpiās ēdūxisset! Tongilium mihi ēdūxit, quem amāre in
praetextā coeperat, Pūblicium et Minucium, quōrum aes aliēnum contractum in
popīnā nūllum reī pūblīcae mōtum afferre poterat; relīquit quōs virōs, quantō aere
III 5 aliēnō, quam valentēs, quam nōbilēs! Itaque ego illum exercitum prae Gallicānīs
legiōnibus et hōc dilēctū, quem in agrō Pīcēnō et Gallicō Quīntus Metellus habuit,
et hīs cōpiīs, quae ā nōbīs cotīdiē comparantur, magnō opere contemnō collēctum
ex senibus dēspērātis, ex agrestī luxuriā, ex rūsticīs dēcoctōribus, ex iīs, quī vadimō-
nia dēserere quam illum exercitum māluērunt; quibus ego nōn modo sī aciem
exercitūs nostrī, vērū etiam sī ēdictum praetōris ostenderō, concident. Hōs, quōs
videō volitāre in forō, quōs stāre ad cūriam, quōs etiam in senātum venīre, quī nitent
unguentīs, quī fulgent purpurā, māllem sēcum suōs mīlitēs ēdūxisset; quī sī hīc

permanent, mementōte nōn tam exercitum illum esse nōbīs quam hōs, quī exercitum dēseruērunt, pertimēscendōs. Atque hōc etiam sunt timendī magis, quod, quid
 6 cōgitent, mē scīre sentiunt neque tamen permouentur. Videō, cuī sit Āpulia attribūta, quis habeat Etrūriam, quis agrum Pīcēnum, quis Gallicum, quis sibi hās urbānās īnsidiās caedis atque incendiōrum dēpoposcerit. Omnia superiōris noctis cōnsilia ad mē perlāta esse sentiunt: patefēcī in senātū hesternō diē; Catilīna ipse pertimuit, profūgit: hī quid exspectant? Nē illī vehementer errant, sī illam meam prīstinam lēnitātem perpetuam spērānt futūram.

IV Quod exspectāvī, iam sum assecūtus, ut vōs omnēs factam esse apertē coniuṛātiōnem contrā rem pūblicam vidērētis; nisi vērō sī quis est, quī Catilīnae similēs cum Catilīnā sentīre nōn putet. Nōn est iam lēnitātī locus: sevērītatem rēs ipsa flāgitat. Ūnum etiam nunc concēdam: exeant, proficīscantur, nē patiantur dēsīderiō suī Catilīnam miserum tābēscere. Dēmōnstrābō iter: Aurēliā viā profectus
 7 est; sī accelerāre volent, ad vesperam cōsequentur. Ō fortunātam rem pūblicam, sī quidem hanc sentīnam urbis ēiēcērit! Ūnō, meherculē, Catilīnā exhaustō, levāta mihi et recreāta rēs pūblica vidētur. Quid enim malī aut sceleris fingī aut cōgītārī potest, quod nōn ille concēperit? Quis tōtā Italiā venēficus, quis gladiātōr, quis latrō, quis sīcārius, quis parricīda, quis testāmentōrum subiector, quis circumscrīptor, quis gāneō, quis nepōs, quis adulter, quae mulier īnfāmis, quis corruptor iuventūtis, quis corruptus, quis perditus invenīrī potest, quī sē cum Catilīnā nōn familiārissimē vīxisse fateātur? Quae caedēs per hōsce annōs sine illō facta est, quod nefārium
 8 stuprum nōn per illum? Iam vērō quae tanta umquam in ūllō homine iuventūtis illecebra fuit, quanta in illō? Quī aliōs ipse amābat turpissimē, aliōrum amōrī flāgitiōsissimē serviēbat, aliīs frūctum libīdinum, aliīs mortem parentum nōn modo impellendō, vērūm etiam adiuvandō pollicēbātur. Nunc vērō quam subitō nōn solum ex urbe, vērūm etiam ex agrīs ingentem numerum perditōrum hominum collēgerat! Nēmō nōn modo Rōmae, sed nē ūllō in angulō tōtīus Italiae oppressus aere aliēnō
 V 9 fuit, quem nōn ad hoc incrēdibile sceleris foedus ascīverit. Atque ut eius dīversa studia in dissimilī ratiōne perspicere possītis: nēmō est in lūdō gladiātōriō paulō ad facinus audācior, quī sē nōn intimum Catilīnae esse fateātur; nēmō in scaenā levior et nēquior, quī sē nōn eiusdem prope sodālem fuisse commemoret. Atque īdem tamen, stuprōrum et scelerum exercitātiōne assuēfactus frīgore et fame et sitī et vigi-
 10 liīs perferendīs, fortis ab istīs praedicābātur, cum industriae subsidia atque īnstrū-
 11 menta virtūtis in libīdine audāciāque cōsūmeret. Hunc vērō sī secūtī erunt suī comitēs, sī ex urbe exierint dēsperātōrum hominum flāgitiōsī gregēs, ō nōs beātōs, ō rem pūblicam fortunātam, ō praeclāram laudem cōsulātūs meī! Nōn enim iam sunt mediocrēs hominum libīdinēs, nōn hūmānae ac tolerandae audāciae: nihil cōgitant nisi caedem, nisi incendia, nisi rapīnās. Patrimōnia sua prōfūdērunt, fortunās suās obligāvērunt; rēs eōs iam prīdem dēseruit, fidēs nūper dēficere coepit; eadem tamen illa, quae erat in abundantīā, libīdō permanet. Quodsī in vīnō et āleā cōmissatiōnēs solum et scorta quaerent, essent illī quidem dēsperandī, sed tamen essent ferendī; hoc vērō quis ferre possit, inertēs hominēs fortissimīs virīs īnsidiārī, stultissimōs prūdentissimīs, ēbriōsōs sōbriīs, dormientēs vigilantibus? Quī mihi, accubantēs in convīviīs, complexī mulierēs impudīcās, vīnō languidī, cōnfertī cibō, sertīs redimītī, unguentīs oblitī, dēbilitātī stuprīs, ēructant sermōnibus suīs caedem
 11 bonōrum atque urbis incendia. Quibus ego cōnfidō impendēre fātum aliquod, et

poenam iam diū improbitātī, nēquitiae, scelerī, libīdinī dēbitam aut īnstāre iam plānē aut certē appropinquāre. Quōs sī meus cōsulātus, quoniam sārāre nōn potest, sustulerit, nōn breve nescio quod tempus, sed multa saecula prōpāgārit reī pūblicae. Nūlla est enim nātīō, quam pertimēscāmus, nūllus rēx, quī bellum populō Rōmānō facere possit. Omnia sunt externa ūnīus virtūte terrā marīque pācāta; domesticum bellum manet: intus īnsidiae sunt, intus inclūsum perīculum est, intus est hostis. Cum luxuriā nōbīs, cum āmentīā, cum scelere certandum est. Huīc ego mē bellō ducem profiteor, Quirītēs; suscipiō inimīcitiās hominum perditōrum; quae sārārī poterunt, quācumque ratiōne sārābō; quae resecanda erunt, nōn patiar ad perniciem cīvitātis manēre. Proinde aut exeant aut quiēscant; aut, sī et in urbe et in eādē mente permanent, ea, quae merentur, exspectent.

- VI 12 At etiam sunt, quī dīcant, Quirītēs, ā mē ēiectum in exilium esse Catilīnam. Quod ego sī verbō assequī possem, istōs ipsōs ēicerem, quī haec loquuntur. Homō enim vidēlicet timidus aut etiam permodestus vōcem cōsulis ferre nōn potuit; simul atque īre in exilium iussus est, pāruiť. Hesternō diē, cum domī meae paene interfectus essem, senātum in aedem Iovis Statōris convocāvī, rem omnem ad patrēs cōnscrīptōs dētulī. Quō cum Catilīna vēnisset, quis eum senātor appellāvit, quis salūtāvit, quis dēnique ita aspexit ut perditum cīvem, ac nōn potius ut importūnisimum hostem? Quīn etiam prīncipēs eius ōrdinis partem illam subselliōrum, ad
13 quam ille accesserat, nūdam atque inānem relīquērunt. Hīc ego, vehemēns ille cōnsul, quī verbō cīvēs in exilium ēiciō, quaesīvī ā Catilīnā, in nocturnō conventū apud Mārcum Laecam fuisset necne. Cum ille homō audācissimus, cōnsentiā convictus, prīmō reticuisset, patefēcī cētera; quid eā nocte ēgisset, ubi fuisset, quid in proximam cōstituisset, quem ad modum esset eī ratiō tōtīus bellī dēscrīpta, ēdocuī. Cum haesitāret, cum tenērētur, quaesīvī, quid dubitāret proficīscī eō, quō iam prīdem parāret, cum arma, cum secūrēs, cum fascēs, cum tubās, cum sīgna mīlītāria, cum aquilam illam argenteam, cuī ille etiam sacrārium domī suae fēcerat, scīrem esse
14 praemissam. In exilium ēiciēbam, quem iam ingressum esse in bellum vidēbam? Etenim, crēdō, Manlius iste centuriō, quī in agrō Faesulānō castra posuit, bellum populō Rōmānō suō nōmine indīxit; et illa castra nunc nōn Catilīnam ducem exspectant; et ille, ēiectus in exilium, sē Massiliam, ut āiunt, nōn in haec castra cōn-
VII fert. Ō condiōnem miseram nōn modo administrandae, vērūm etiam cōnservandae reī pūblicae! Nunc sī Lūcius Catilīna, cōnsiliīs, labōribus, perīculīs meīs circumclūsus ac dēbilitātus, subitō pertimuerit, sententiam mūtāverit, dēseruerit suōs, cōnsilium bellī faciendī abiēcerit, et ex hōc cursū sceleris ac bellī iter ad fugam atque in exilium converterit, nōn ille ā mē spoliātus armīs audāciae, nōn obstupefactus ac perterritus meā dīligentiā, nōn dē spē cōnātūque dēpulsus, sed indemnatūs innocēns in exilium ēiectus ā cōnsule vī et minīs esse dīcētur; et erunt, quī illum, sī hoc fēcerit, nōn improbum, sed miserum, mē nōn dīligentissimum cōnsulem, sed crudēlissimum
15 tyrannum exīstimārī velint! Est mihi tantī, Quirītēs, huius invidiae falsae atque inīquae tempestātem subīre, dum modo ā vōbīs huius horribilis bellī ac nefārī perīculum dēpellātur. Dīcātur sārē ēiectus esse ā mē, dum modo eat in exilium. Sed, mihi crēdite, nōn est itūrus. Numquam ego ab dīs immortalibus optābō, Quirītēs, invidiae meae levandae causā, ut Lūcium Catilīnam dūcere exercitum hostium atque in armīs volitāre audiātis, sed trīduō tamen audiētis; multōque magis illud timeō, nē mihi sit invidiōsum aliquandō, quod illum ēmiserim potius quam quod ēiēcerim. Sed

16 cum sint hominēs, quī illum, cum profectus sit, ēiectum esse dīcant, īdem, sī interfectus esset, quid dīcerent? Quamquam istī, quī Catilīnam Massiliam īre dictitant, nōn tam hoc queruntur quam verentur. Nēmō est istōrum tam misericors, quī illum nōn ad Manlium quam ad Massiliēnsēs īre mālit. Ille autem, sī meherculē hoc, quod agit, numquam antea cōgitāset, tamen latrōcinantem sē interficī māllet quam exsullem vīvere. Nunc vērō, cum eī nihil adhūc praeter ipsīus voluntātem cōgitātiōnemque acciderit, nisi quod, vīvīs nōbīs, Rōmā profectus est, optēmus potius, ut eat in exilium, quam querāmur.

VIII 17 Sed cūr tam diū dē ūnō hoste loquimur, et dē eō hoste, quī iam fatētur sē esse hostem, et quem, quia, quod semper voluī, mūrus interest, nōn timeō; dē hīs, quī dissimulant, quī Rōmae remanent, quī nōbīscum sunt, nihil dīcimus? Quōs quidem ego, sī ūllō modō fierī possit, nōn tam ulcīscī studeō quam sānāre sibi ipsōs, plācāre reī pūblicaē, neque, id quā rē fierī nōn possit, sī iam mē audīre volent, intellegō. Expōnam enim vōbīs, Quirītēs, ex quibus generibus hominum istae cōpiae comparentur; deinde singulīs medicīnam cōsiliī atque ōrātiōnis meae, sī quam poterō, afferam.

18 Ūnum genus est eōrum, quī magnō in aere aliēnō māiōrēs etiam possessiōnēs habent, quārum, amōre adductī, dissolvī nūllō modō possunt. Hōrum hominum speciēs est honestissima (sunt enim locuplētēs), voluntās vērō et causa impudentissima. Tū agrīs, tū aedificiīs, tū argentō, tū familiā, tū rēbus omnibus ōrnātus et cōpiōsus sīs et dubitēs dē possessiōne dētrahere, acquirere ad fidem? Quid enim exspectās? Bellum? Quid ergō? In vāstātiōne omnium tuās possessiōnēs sacrōsāntās futurās putās? An tabulās novās? Errant, quī istās ā Catilīnā exspectant; meō beneficiō tabulae novae prōferentur, vērū auctiōnāriae; neque enim istī, quī possessiōnēs habent, aliā ratiōne ūllā salvī esse possunt. Quod sī mātūrius facere voluissent neque, id quod stultissimum est, certāre cum ūsūrīs frūctibus praediōrum, et locuplētīoribus hīs et meliōribus cīvibus ūterēmur. Sed hōsce hominēs minimē putō pertimēscendōs, quod aut dēdūcī dē sententiā possunt, aut, sī permanēbunt, magis mihi videntur vōta factūrī contrā rem pūblicam quam arma lātūrī.

IX 19 Alterum genus est eōrum, quī, quamquam premuntur aere aliēnō, dominātiōnem tamen exspectant, rērum pōtīrī volunt, honōrēs, quōs, quietā rē pūblicā, dēspērant, perturbātā, sē cōsequī posse arbitrantur. Quibus hoc praeciendum vidētur, ūnum scīlicet, et idem quod reliquīs omnibus, ut dēspērent sē id, quod cōnantur, cōsequī posse: prīmum omnium mē ipsum vigilāre, adesse, prōvidēre reī pūblicaē; deinde magnōs animōs esse in bonīs virīs, magnam concordiam ōrdinum, māximam multitudinem, magnās praeterea mīlitum cōpiās; deōs dēnique immortalēs huīc invictō populō, clārissimō imperiō, pulcherrimae urbī contrā tantam vim sceleris praesentis auxilium esse lātūrōs. Quodsī iam sint id, quod summō furōre cupiunt, adeptī, num illī in cinere urbis et in sanguine cīvium, quae mente cōnscelerātā ac nefariā concupivērunt, cōsulēs sē aut dictātōrēs aut etiam rēgēs spērant futurōs? Nōn vident id sē cupere, quod sī adeptī sint, fugitivō alicuī aut gladiātōrī concēdī sit necesse?

20 Tertium genus est aetāte iam affectum, sed tamen exercitātiōne rōbustum; quō ex genere iste est Manlius, cui nunc Catilīna succēdit. Hī sunt hominēs ex iīs colōniīs, quās Sulla cōstituit; quās ego ūniversās cīvium esse optimōrum et fortissimōrum virōrum sentiō, sed tamen iī sunt colōnī, quī sē in īnspērātīs ac repentīnīs

pecūniīs sūmptuōsius īnsolentiusque iactārunť. Hī dum aedificant tamquam beātī, dum raedīs, lectīcīs, familiīs magnīs, convīviīs apparātīs dēlectantur, in tantum aes aliēnum incidērunť, ut, sī salvī esse velint, Sulla sit iīs ab īferīs excitandus; quī etiam nōn nūllōs agrestēs hominēs tenuēs atque egentēs in eandem illam spem rapīnārum veterum impulērunť. Quōs ego utrōsque in eōdem genere praedātōrum dīreptōrumque pōnō, sed eōs hoc moneō: dēsinant furere ac prōscrīptiōnēs et dīcātūrās cōgitāre. Tantus enim illōrum temporum dolor inustus est cīvitātī, ut iam ista nōn modo hominēs, sed nē pecudēs quidem mihi passūrae esse videantur.

X 21 Quārtum genus est sānē varium et mixtum et turbulentum; quī iam prīdem premuntur, quī numquam ēmergunt, quī partim inertia, partim male gerendō negōtiō, partim etiam sūmptibus in vetere aere aliēnō vacillant, quī vadimōniīs, iūdicīīs, prōscrīptiōne bonōrum dēfatīgātī, permultī et ex urbe et ex agrīs sē in illa castra cōferre dīcuntur. Hōsce ego nōn tam mīlitēs ācrēs quam īnfītiātōrēs lentōs esse arbitror. Quī hominēs quam prīmum, sī stāre nōn possunt, corruant, sed ita, ut nōn modo cīvitās, sed nē vīcīnī quidem proximī sentiant. Nam illud nōn intellegō, quam ob rem, sī vīvere honestē nōn possunt, perīre turpiter velint, aut cūr minōre dolore peritūrōs sē cum multīs, quam sī sōlī pereant, arbitrentur.

22 Quīntum genus est parrīcīdārum, sīcārīōrum, dēnique omnium facinerōsōrum. Quōs ego ā Catilīnā nōn revocō; nam neque ab eō dīvellī possunt et pereant sānē in latrōcīniō, quoniam sunt ita multī, ut eōs carcer capere nōn possit. Postrēmum autem genus est nōn sōlum numerō, vērūm etiam genere ipsō atque vītā, quod proprium Catilīnae est, dē eius dīlēctū, immō vērō dē complexū eius ac sinū; quōs, pexō capillō nitidōs, aut imberbēs aut bene barbātōs vidētis, manicātīs et tālāribus tunicīs vēlīs amictōs, nōn togīs; quōrum omnis industria vitae et vigilandī labor in
23 antelūcānīs cēnīs exprōmitur. In hīs gregibus omnēs āleātōrēs, omnēs adulterī, omnēs impūrī impudīcīque versantur. Hī puerī tam lepidī ac dēlicāfī nōn sōlum amāre et amārī neque saltāre et cantāre, sed etiam sīcās vibrāre et spargere venēna didicērunt. Quī nisi exeunt, nisi pereunt, etiāmsī Catilīna perierit, scītōte hoc in rē pūblicā sēminārium Catilīnārum futūrum. Vērūm tamen quid sibi istī miserī volunt? Num suās sēcum mulierculās sunt in castra ductūrī? Quem ad modum autem illīs carēre poterunt, hīs praesertim iam noctibus? Quō autem pactō illī Appennīnum atque illās pruīnās ac nivēs perferent? Nisi idcircō sē facilius hiemem tolerātūrōs putant, quod nūdī in convīviīs saltāre didicērunt.

XI 24 Ō bellum magnō opere pertimēscendum, cum hanc sit habitūrus Catilīna scortōrum cohortem praetōriam! Instruite nunc, Quirītēs, contrā hās tam praeclārās Catilīnae cōpiās vestra praesidia vestrōsque exercitūs. Et prīmum gladiātōrī illī cōnfectō et sauciō cōsulēs imperātōrēsque vestrōs oppōnite; deinde contrā illam naufragōrum ēiectam ac dēbilitātam manum flōrem tōtīus Italiae ac rōbur ēdūcite. Iam vērō urbēs colōniārum ac mūnicipiōrum respondēbunt Catilīnae tumulīs silvestribus. Neque ego cēterās cōpiās, ōrnāmenta, praesidia vestra cum illīus latrōnis inopiā atque egestāte cōferre dēbeō. Sed sī, omissīs hīs rēbus, quibus nōs suppeditāmur, eget ille, senātū, equitibus Rōmānīs, urbe, aerārīō, vectīgālībus, cūctā Italiā,
25 prōvinciīs omnibus, exterīs nātiōnibus: sī, hīs rēbus omissīs, causās ipsās, quae inter sē cōnflīgunt, contendere velīmus, ex eō ipsō, quam valdē illī iaceant, intellegere possumus. Ex hāc enim parte pudor pūgnat, illinc petulantia; hinc pudīcītia, illinc stuprum; hinc fidēs, illinc fraudātiō; hinc pietās, illinc scelus; hinc cōstantia, illinc

furor; hinc honestās, illinc turpitūdō; hinc continentia, illinc libīdō; dēnique aequitās, temperantia, fortitūdō, prūdētia, virtūtēs omnēs certant cum inīquitāte, luxuriā, īgnāviā, temeritāte, cum vitiīs omnibus; postrēmō cōpia cum egestāte, bona ratiō cum perditā, mēns sāna cum āmentiā, bona dēnique spēs cum omnium rērum dēspērātiōne cōnfligit. In eius modī certāmine ac proeliō nōnne, sī hominum studia dēficiant, dī ipsī immortalēs cōgant ab hīs praeclārissimīs virtūtibus tot et tanta vitia superārī?

XII 26 Quae cum ita sint, Quirītēs, vōs, quem ad modum iam antea dīxī, vestra tēcta vigiliīs cūstōdiīsque dēfendite; mihi, ut urbī sine vestrō mōtū ac sine ūllō tumultū satis esset praesidiī, cōsultum atque prōvīsum est. Colōnī omnēs mūnicipēsque vestrī, certiōrēs ā mē factī dē hāc nocturnā excursiōne Catilīnae, facile urbēs suās finēsque dēfendent; gladiātōrēs, quam sibi ille manum certissimam fore putāvit, quamquam animō meliōre sunt quam pars patriciōrum, potestāte tamen nostrā continēbuntur. Quīntus Metellus, quem ego, hoc prōspiciēns, in agrum Gallicum Pīcēnumque praemīsī, aut opprimet hominem, aut eius omnēs mōtūs cōnātūsque prohibēbit. Reliquīs autem dē rēbus cōstituendīs, mātūrandīs, agendīs iam ad senātum referēmus, quem vocārī vidētis.

27 Nunc illōs, quī in urbe remānsērunt, atque adeō quī contrā urbis salūtem omniumque vestrum in urbe ā Catilīnā relictī sunt, quamquam sunt hostēs, tamen, quia nātī sunt cīvēs, monitōs etiam atque etiam volō. Mea lēnitās adhūc sī cū solūtiōr vīsa est, hoc exspectāvit, ut id, quod latēbat, ērumperet. Quod reliquum est, iam nōn possum oblīvīscī meam hanc esse patriam, mē hōrum esse cōsulem, mihi aut cum hīs vīvendum aut prō hīs esse moriendum. Nūllus est portīs cūstōs, nūllus īnsidiātōr viae; sī quī exīre volunt, cōnīvēre possum; quī vērō sē in urbe commōverit, cuius ego nōn modo factum, sed inceptum ūllum cōnātumve contrā patriam dēprehenderō, sentiet in hāc urbe esse cōsulēs vigilantēs, esse ēgregiōs magistrātūs, esse fortem senātum, esse arma, esse carcerem, quem vindicem nefāriōrum ac manifestōrum scelerum māiōrēs nostrī esse voluērunt.

XIII 28 Atque haec omnia sīc agentur, Quirītēs, ut māximae rēs minimō mōtū, perīcula summa nūllō tumultū, bellum intestīnum ac domesticum post hominum memoriā crūdēlissimum et māximum mē ūnō togātō duce et imperātōre sēdētur. Quod ego sīc administrābō, Quirītēs, ut, sī ūllō modō fierī poterit, nē improbus quidem quisquam in hāc urbe poenam suī sceleris sufferat. Sed sī vīs manifestae audāciae, sī impendēs patriae perīculum mē necessāriō dē hāc animī lēnitāte dēdūxerit, illud profectō perficiam, quod in tantō et tam īnsidiōsō bellō vix optandum vidētur, ut neque bonus quisquam intereat, paucōrumque poenā vōs omnēs salvī esse possītis. Quae quidem ego, neque meā prūdentiā neque hūmānīs cōsiliīs frētus, polliceor vōbīs, Quirītēs, sed multīs et nōn dubiīs deōrum immortalīum sīgnificātiōnibus, quibus ego ducibus in hanc spem sententiamque sum ingressus; quī iam nōn procul, ut quondam solēbant, ab externō hoste atque longinquō, sed hīc praesentēs suō nūmine atque auxiliō sua templa atque urbis tēcta dēfendunt. Quōs vōs, Quirītēs, precārī, venerārī, implōrāre dēbētis, ut, quam urbem pulcherrimam flōrentissimamque esse voluērunt, hanc omnibus hostium cōpiīs terrā marīque superātīs ā perditissimōrum cīvium nefāriō scelere dēfendant.